

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

МОСКАЛИК Геннадій Федорович

УДК 1: 37.014.544-048.35]:004

**ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
академік НАПН України, член-кореспондент
НАН України, ректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Дзвінчук Дмитро Іванович,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, директор Інституту
гуманітарної підготовки та державного
управління;

доктор філософських наук, професор
Скотна Надія Володимирівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, ректор;

доктор філософських наук, професор
Молодиченко Валентин Вікторович,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б. Хмельницького, завідувач
кафедри початкової освіти, ректор.

Захист відбудеться 29 червня 2015 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 28 травня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Дослідження проблем розвитку освіти в на початку XXI ст. набуває особливого значення для подальшого розвитку суспільства. Це обумовлено зміною місця і ролі особистості в системі суспільного прогресу, активізацією інтелекту як головного ресурсу суспільного розвитку, впровадженням новітніх технологій людської діяльності, обумовлених інформаційною революцією. Людина як особистість з її світоглядом і мисленням, почуттями і емоціями, знаннями і т.п. все більш помітно стає головним суб'єктом суспільних перетворень. Інтелект утверджується у якості головного, стратегічного ресурсу розвитку. Науково-технічна революція несе з собою нові і сучасні технології, які заміщують традиційні види діяльності. Власне, глобальний світ формує до людини нові, все більш відповідальні виклики. Готуючись до життя у цьому світі, людина веде інтенсивний пошук відповідей як щодо контурів майбутньої реальності, так і до власного статусу, поведінки та діяльності. Історично обумовленим є факт пошуку відповідей не лише в системі позанаукового (міфологічного, релігійного і т.ін.) досвіду, а, насамперед, в системі нової раціональності – в системі науки, культури і освіти. Означені духовні потреби стають першим і головним сегментом, завдяки яким людина гуманізує власну присутність у світі, рухається сходами прогресу і свободи.

Як зазначають аналітики, особлива роль при цьому відведена освіті. Через освіту і завдяки їй людина отримує необхідні знання, формує світогляд і компетенції, осмислює пріоритети та цінності. Розвиток освіти для прогресу людини і суспільства все більш помітно утверджується як головна проблема сучасного глобалізованого світу. Більш зрозумілим стає й те, що основними детермінантами цього розвитку є процес глобалізації світу, центром якого є інформаційна революція. «Модернізація», «реформування», «інноваційний розвиток», «інформаційні технології», «креативність» є коли б чи не основними поняттями, через визначення змісту та логіко-гносеологічної функції яких реалізуються основні напрями пошуку відповідей освіти, загальної підготовки людини до життя на виклики глобалізованого світу, особливо, такого глобального процесу, яким є інформаційна революція. Мисляча еліта сучасного суспільства намагається проникнути в структуру перетворень, охопити їх смисл і визначеність, сформулювати пропозиції, які б дозволили рухатись у ногу з часом і разом з тим, випереджаючи його хоча б на один крок.

Особливе значення мають теоретичні пошуки в царині модернізації освіти в умовах трансформації інформаційного простору та розбудови інформаційно-комунікативного середовища освіти, і це зрозуміло. Освіта є тим унікальним інститутом соціалізації особистості, який забезпечує системне й цілеспрямоване формування останньої у відповідності з надбаннями науки, культури і практики, сучасними і перспективними суспільними та індивідуальними потребами. Звичайно, основу світогляду особистості формує первинна ланка соціалізації – сім'я, проте помітним явищем нашого суспільства є руйнація сімейного вогнища, виховання дітей за її межами. Останнє

актуалізує роль школи, яка забезпечує суспільне виховання та освіту. Очевидним сьогодні є те, що саме школа має забезпечити становлення особистості у відповідності з викликами часу. Й оскільки одним із основних серед них є виклик сучасного інформаційного простору, школа має сформувати компетенції особистості, які б забезпечили її комфортне самовідчуття і працю в інформаційному просторі. Гострого характеру набуває потреба пошуку засад комунікації в освіті, яка змінює свої засади під впливом інформаційного простору. Сучасний інформаційний простір формує специфічне цілісне поле взаємодії індивідів із активним залученням досягнень інформаційної доби, середовище поширення інформації, яке є залежним від низки соціокультурних детермінант – розвитку технічних засобів, економічних чи політичних факторів тощо. Зрозуміло, що людство завжди перебувало у інформаційному просторі, проте сучасний його стан, детермінований бурхливим розвитком інформаційних технологій, несе в собі суттєві виклики усім сферам буття, а особливо – освітній галузі.

Сучасна школа, на жаль, завдання адаптації особистості до умов сучасного інформаційного простору виконує формально. Відчутним є брак коштів на придбання необхідного обладнання, програмного забезпечення. Для більшості представників учительського загалу держави персональний комп'ютер все ще залишається рожевою мрією. Суттєвого підсилення потребує індивідуальна інформаційна підготовка вчителя. Головною ж причиною є, мабуть, не досить чітке розуміння вчительством потреби і перспектив інформатизації освіти. Спираючись на концепцію позитивного навчання, ми розуміємо актуальність зазначених пошуків не тільки в системі сучасної шкільної освіти, а й на усіх інших етапах отримання освіти.

Між тим, потреба в інформатизації більшості сфер суспільного буття є очевидною. Жити активно поза освоєнням і якісним використанням потенційних можливостей сучасних інформаційних технологій, станом на сьогодні стає неможливим, особливо в галузі надання освітніх послуг. За цих умов викристалізовується особлива функція освіти – навчити особистість користуватись інформаційним ресурсом, сформувати відповідні компетенції, виховати здатність жити в новому інформаційному просторі. Для його виконання сучасна освіта має суттєво змінити власні контури, прийняти й перейти на нову філософську парадигму розвитку – інформаційну. Інформаційне «перезавантаження» визначає сутність реформування сучасної освіти із її розумінням освітнього середовища в якості складного інформаційно-комунікативного середовища розвитку особистості. Головні напрями цього процесу ми маємо намір проаналізувати власними науковими розробками.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Слід зазначити, що інформатизація як напрям реформування освіти досить ґрунтовно аналізується як зарубіжними, так і українськими науковцями. Як відомо, поняття «інформаційне суспільство» у науковий простір було введено японським дослідником К.Каямою. Авторитетами у постановці та дослідженні проблем інформаційного суспільства та споріднених із ним проблем сучасного інформаційного простору слід вважати таких науковців, як Д.Белл, В.Дайзард,

Р.Девіс, М. Кастельс, Дж.Мартін, Й.Масуда, Кр.Мей, Дж. Нейсбіт, Ж.Рюс, М.Порат, Т.Стоуньєр, О.Тоффлер та інші.

Важлива роль у дослідженні інформаційно-комунікаційної проблематики в нашому дослідженні відведена західним представникам комунікативної філософії: К.-О.Апелю, Л.Вітгенштейну, Ю.Габермасу, К.Леві-Стросу, Е.Левінасу, Г.Хофстеде та іншим.

Російська література з цієї проблематики рельєфно представлена роботами Г.Бехмана, В.Іноземцева, М.Калашникова, В.Когана, Н.Кузнецова, А.Макушинського, В.Налимова, А.Панаріна, Н.Пономарьова, Б.Пружиніна, Г.Смоляна, Е.Соловйова, А.Харкевича та інших.

Серед вітчизняних авторів, які аналізували цю проблему, слід назвати таких авторів: В.Андрущенко, В.Бех, Є.Бистрицький, В.Вашкевич, В.Вікторов, Л.Губерський, Д.Дзвінчук, М.Жолдак, В.Журавський, О.Зернецька, Б.Кормич, О.Кравченко, В.Кремень, А.Кудін, Т.Кузнецова, Я.Любимий, В.Лях, В.Лук'янець, С.Максименко, М.Михальченко, В.Молодиченко, В.Огнев'юк, Л.Озадовська, В.Пазенок, Г.Почепцов, І.Предборська, В.Савельєв, Н.Скотна, С.Сороко, А.Толстоухов та інші.

В останні роки в Україні захищено ряд тематичних дисертацій, зокрема, О.Кивлюк, М.Онопрієнко, Є.Прокоф'єв, В.Ткачук, Л.Філенко та інші.

При цьому, незважаючи на помітний обсяг наукових робіт, дослідження означеної проблеми не можна вважати вичерпним. Існує низка питань, що потребують системної й обґрунтованої відповіді. Першочерговими серед них є, зокрема, обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження проблеми модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору (дослідження ключових понять зазначеної проблеми; проведення аналізу викликів сучасного інформаційного простору та інформаційно-комунікативного середовища; виявлення ролі освіти в якості відповіді на виклики сучасного інформаційного простору).

Потребує додаткового дослідження, питання комунікативної природи освіти в контексті сучасного інформаційного простору. На нашу думку, здійснити його можна, розкривши сутність освіти як комунікативного феномену, проаналізувавши проблему взаємодії суб'єктів освіти в процесі їхньої комунікації, розкривши роль герменевтики знань у системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища. На часі також дослідження таких питань, як роль інтелекту як ресурсу розвитку цивілізації, особливостей суспільства знань як продуктивного простору розгортання інтелекту особистості, а також аналіз проблеми оновлення філософських засад освіти в контексті викликів технократизму.

Спрямування дослідження за вказаними векторами, на нашу думку, має сприяти пошуку засад модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору. На нашу думку, потребує уваги дослідження ролі філософії безперервної освіти у сучасному інформаційному просторі, аналіз соціального досвіду та наукових практик в сучасних стратегіях модернізації освіти, а також пошук філософських засад інноваційного інформаційно-комунікативного середовища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої Ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол №5). Тема дисертації затверджена Вченою Радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №7 від 23 лютого 2012 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні філософських засад модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору.

Вказана мета вимагає послідовного розв'язання таких дослідницьких завдань:

- проаналізувати основні поняття дослідження проблеми модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору;
- проаналізувати основні виклики сучасного інформаційного простору та інформаційно-комунікативного середовища до людини, її культури та освіти;
- вивчити можливості відповіді освіти на виклики сучасності через удосконалення механізмів соціалізації;
- виявити сутнісні риси освіти як комунікативного феномену;
- дослідити взаємодію суб'єктів освіти в процесі їхньої комунікації;
- виявити роль герменевтики знань в системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища;
- уточнити роль інтелекту в якості стратегічного ресурсу розвитку сучасного суспільства;
- запропонувати вектори формування суспільства знань як продуктивного простору розгортання інтелекту особистості;
- проаналізувати шляхи подолання філософії технократизму освіти як спадку індустріального суспільства;
- запропонувати підходи для філософії безперервної освіти у сучасному інформаційному просторі;
- обґрунтувати статус соціального досвіду та наукових практик в сучасних стратегіях модернізації освіти;
- визначити філософські засади інноваційного інформаційно-комунікативного середовища.

Об'єктом дослідження виступає процес модернізації освіти.

Предметом дослідження є філософські засади модернізації освіти як відповідь на глобальні трансформації сучасного інформаційного простору.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базується на таких основних принципах наукового пізнання, як об'єктивність, системність, історизм, практика, сходження від абстрактного до конкретного і навпаки. У якості основних методів дослідження застосовувались: 1) метод діалектики у її сучасному прочитанні, який уможливив представлення предмету дослідження у

всіх його взаємозв'язках і взаємозалежностях; 2) метод системного аналізу, який дозволив проаналізувати взаємний зв'язок елементів інформаційного простору як системи; 3) історичний метод, що дозволив прослідкувати генезу освітніх інновацій від найдавніших часів до сучасності; 4) порівняльний метод, за допомогою здійснено компаративний аналіз реформування освіти в різних країнах; 5) метод герменевтики, який дозволив проникнути у внутрішню структуру процесу модернізації освіти та ін. Автор виходив із розуміння системної цілісності проблеми й намагався осмислити її шляхом застосування різноманітних методів та міжпредметного аналізу.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ньому системно проаналізовані філософія та параметри модернізації, яка має бути здійснена в освіті України у відповідь на виклики сучасного інформаційного простору.

Вперше:

- *системним чином проаналізовані характеристики (поняття, природа та джерела формування) сучасного інформаційного простору як чинника модернізації освіти.* Сучасний інформаційний простір із його технологічною насиченістю кидає виклики більшості сфер буття людства. Особливий характер носять потреби його осмислення в контексті вироблення дієвих методів взаємодії із ним, якими озброює особистість система освіти. Особливої гостроти набуває потреба ревізії комунікаційних засад освіти, яка є комунікаційним явищем за своєю природою. Сучасний інформаційний простір як дуже широке явище, набуває можливості бути дослідженим в якості феномену, в якому проблематизованою є комунікаційна складова (інформаційно-комунікаційне середовище). Під інформаційно-комунікаційним середовищем слід розуміти сукупність умов виникнення, наповнення, здійснення, реалізації комунікаційного процесу і наявності зворотного зв'язку. Джерелами формування інформаційно-комунікативного середовища визначено: інформаційну революцію XX століття, яка докорінно змінила роль інформації і знань в суспільстві; нові типи комунікативної взаємодії на основі надсучасних технічних засобів; поширення «влади» ЗМІ, Інтернету, стільникового та супутникового зв'язку на буття людини; трансформація соціальних механізмів, що забезпечують комунікацію в масштабі населення планети; розвиток ІТ-технологій, що дає широкі можливості стеження, отримання конфіденційної інформації, впливу та маніпулювання масовою свідомістю; глобальну конкуренцію країн світу у сфері розробки, доступу і використання інформаційних технологій і ресурсів;

- *вивчені особливості герменевтики знань в системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища.* Актуалізація культууроутворюючої функції науки та сучасне трактування герменевтики зумовлюють докорінну переорієнтацію освітньої парадигми на герменевтичну, яка передбачає, що сучасна освіта має розвиватися в напрямі гуманізації, під якою розуміється побудова стосунків учасників освітнього процесу на основі взаємоповаги та полісуб'єктності. За таких умов основним смыслом освіти стає розвиток особистості того, хто навчається, активізація її пізнавального, духовного, діяльнісного потенціалу. Замість індуктивно-дедуктивних узагальнень і

умовиводів, замість типізації й підведення під множинність виникає потреба в проведенні узагальнень особливого типу – мереологічних узагальнень і мереологічних висновків, заснованих на виділенні в предметі надзвичайного, самотнього, його ідеалізації й перенесенні властивостей частини на ціле. При цьому герменевтична логіка заснована на обліку не тільки раціонально й психологічно усвідомлюваних орієнтирів узагальнення, але й індивідуального несвідомого, коли відбувається прорив у розумінні науково-практичної проблеми, прийняття парадоксального («перпендикулярного») рішення й вироблення нестандартних гіпотез, у народженні яких також беруть участь інтуїція, професійний і загальнокультурний досвід дослідника;

- *запропоновано стратегії формування суспільства знань як продуктивного простору розгортання інтелекту особистості*: дискурсний характер освіти; становлення нової педагогічної парадигми; інтеграція освіти з іншими соціальними інститутами; випереджуючий розвиток науки та інноваційної сфери загалом. Відставання освіти від сучасної науки через її інерційний та консервативний характер, що є характерним та логічним для буденних та сталих етапів суспільного розвитку. Але в періоди радикального оновлення, якісного зрушення в соціально-економічному, політичному чи технологічному житті, суспільство повинно сутнісно оновлювати свою освітню систему, логічно переходячи її в режим випередження та оновлення моделі розвитку освіти. Нові освітні траєкторії «суспільства знань» пов'язані із завданням розробки, апробації, інституціоналізації і впровадження в освіту сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

- *визначено засади філософії освітніх інновацій інформаційно-комунікативного середовища*. Інновації в системі освіти, є продуктом усвідомленої, цілеспрямованої, міждисциплінарної наукової діяльності. З точки зору освітнього менеджменту, цілеспрямовані, а також стихійні інновації поділяються на чотири види: 1) науковий, коли переважну більшість контрольних функцій виконують саме наукові організації; 2) науково-адміністративний, в умовах якого управлінські дії здійснюють вони ж, але за підтримки органів управління освітою; 3) адміністративно-науковий, при якому контролюючі та управлінські дії здійснюють органи управління, проте спираючись на науку; 4) політико-адміністративний, коли контрольні функції здійснюють саме адміністративні органи. Підвищення ефективності впровадження інноваційних технологій навчання в сучасному ВНЗ можливо шляхом використання форм, методів і функцій учасників освітнього процесу, що припускає досягнення мети на оптимальній основі із застосуванням випробуваних в практичній діяльності прийомів роботи; створення відповідної інфраструктури у вигляді окремого підрозділу (інноваційного відділу), що виконує організаційні, методичні, консультаційні, координуючі, управлінські і контролюючі функції; здійснення науково обґрунтованого підбору технологій навчання, сумісних з можливостями людської психіки; налагодження ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу по вертикалі та горизонталі вищого навчального закладу; використання системи морального, а

також матеріального стимулювання в умовах реалізації інноваційних технологій; поточного та перспективного планування інноваційної діяльності.

Уточнені:

- *основні виклики сучасного інформаційного простору та інформаційно-комунікативного середовища до людини, її культури та освіти*, які полягають у економічній і політичній глобалізації, у нівелюванні основ життя сьогодення, а також наступних поколінь, у підпорядкуванні життя людини економіці з властивими їй законами конкуренції, споживання, зростання та накопичення, матеріального добробуту за будь-яку ціну, не беручи до уваги довгострокові потреби сучасних та майбутніх поколінь, у стандартизації «формування» людей-професіоналів, у гарячковій гонитві за економічною доцільністю та матеріальними благами, у розвитку бюрократії, яка ставить «загальні» інтереси над інтересами конкретних людей, їх здоров'ям і вільною самореалізацією тощо. У силу цих викликів змінюється як безпосередня мета освіти, адже людина вже не пов'язує свій життєвий проект з певною професією, що є визначеною на все життя. Вона впродовж свого життя може багато разів змінювати свій фах та кваліфікацію, працюючи над дуже різними проектами, що потребує від людини включення в процеси навчання, а також перенавчання;

- *можливості відповіді освіти на виклики сучасності через удосконалення механізмів соціалізації*, яка у більшості сучасних концепцій у зводиться до переорієнтації цінностей. Результатом такої переорієнтації повинне стати створення управлінських систем нового ґатунку, що здатні працювати в режимі конвеєру нововведень. В рамках наукових, освітньо-виховних, організаційних і господарських комплексів нового типу мають бути об'єднані гнучкість і здібність до адаптації. Стратегічним завданням для функціонування будь-якої установи, підприємства чи суспільства повинно бути не тільки задоволення існуючих потреб, але і наявність механізмів прогнозування можливих форм їх виникнення, аналіз негативних та позитивних наслідків, а також постійний якісний пошук нових методів задоволення потреб. Рецепти мають ґрунтуватися на світовому досвіді практичної діяльності із врахуванням українських особливостей та традицій.

- *сутнісні риси освіти як комунікативного феномену*. Освіта як процес є, насамперед, процесом комунікації, що забезпечує передачу, отримання, фіксацію та закріплення існуючих у суспільстві знань та їх інтеграцію на всіх рівнях соціальної взаємодії. Саме в комунікативній взаємодії суб'єктів освітнього процесу здійснюється когнітивний розвиток особистості в стінах навчального закладу, який забезпечується за допомогою мовної діяльності, мови, дискурсу. Розв'язання ж низки завдань, які пов'язані із освітою як комунікативним феноменом, вимагає від суб'єктів освіти не лише передачі чи оволодіння певними знаннями, уміннями, навичками, але й розвиток у них якостей: патріотизм, сила волі, відповідальність, непримиренність до прояву несправедливості тощо. Розвиток у учнів та студентів таких якостей сприятиме розвиткові в них ціннісно значущих прагнень та сформує внутрішню потребу самоосвіти;

- *принципи взаємодії суб'єктів освіти в процесі їх комунікації*. В освітній реальності виділено чотири основні суб'єкти зі своїми ідеалами й інтересами – держава, ВНЗ, викладачі та студенти. Зокрема, викладачі уособлюють собою нижній рівень владної вертикалі, визначаючи стратегію, зміст, технологію та регулятивні засади навчального процесу, в той час як студенти часто опиняються за межами процесу пошуку та прийняття рішень щодо векторів розвитку освіти. Доцільно виділити чотири виміри комунікації. Вимір перший: викладачі, а також їхні студенти в аудиторіях (процес передачі знань). До другого виміру комунікації виділені деканати та студенти деканатів, студенти та навчальна диспетчерська, система «викладачі – навчальна диспетчерська – деканати» (для забезпечення організації трансляції знань). Для комунікації третього виміру відносяться наступні пари: викладачі – керівництво факультетів та кафедр, керівництво факультетів та кафедр – ректорат (зادля визначення змісту й технології освітнього процесу). До четвертого виміру комунікації: ректорати – міністерство освіти (пошук орієнтирів модернізації освіти).

- *роль інтелекту як ресурсу розвитку сучасного суспільства*. Показано, що на даному етапі розвитку цивілізації, інтелект закономірно постає універсальним стратегічним ресурсом, який історично змінив низку попередніх ключових ресурсів цивілізаційного розвитку (від природних умов до техніки й технологій). Інтелектуально-інформаційні ресурси розглядаються як основа суспільства знань, що постає пріоритетом розвитку постіндустріальної цивілізації, а інтелектуальний потенціал суспільства позначає здатність до такого розвитку. Модернізація вітчизняної освіти і науки у їхній єдності, що забезпечує інтелектуальний поступ суспільства відповідно до світових стандартів цивілізаційного розвитку, передбачає надання підтримки навчальним та науковим закладам, активну підтримку інноваційної діяльності, дотримання принципу єдності науки й освіти, усебічну інформаційну забезпеченість освітньої системи. Саме на таких засадах інтелект зберігатиме й примножуватиме своє значення стратегічного ресурсу суспільного розвитку.

Дістали подальшого розвитку:

- *сутність та механізми подолання філософії технократизму освіти індустріального суспільства*. Показано, що формування технократизму як концептуальної ідеї не обмежувалося певними географічними, національними межами, мало багатонаціональний характер і у своєму розвитку пройшло дві стадії (формування технократичної ідеї як такої та розвиток власне технократичних концепцій) і чотири етапи: докласичний, класичний, неокласичний і постнеокласичний етап. Останній особливо небезпечний, адже тут технократичні концепції здійснюють коригування не лише своїх теоретичних положень у відповідності з постіндустріальною реальністю, але й активно робляться спроби теоретичного вторгнення у суміжні області і відбувається коригування методологічних підходів. Подолання негативних проявів технократизму в освіті вимагає розвитку нової освітньої парадигми, що ґрунтується на таких принципах, як людиноцентризм, гуманізм, орієнтація на

розвиток особистості, творчість, суб'єктність, плюралізм, свобода вибору, толерантність, довіра, співробітництво.

- *теоретична модель філософії безперервної освіти у сучасному інформаційному просторі*. Проаналізувавши визначеність змісту та напрямів розвитку освіти дорослих потребами практики – розвитком інформаційно-комунікативного суспільства, визначено амбівалентний характер впливів інформаційного та професійно-освітнього середовища. Наявною є ситуація, коли, з одного боку, сучасний інформаційний світ тисне на людину, ставлячи перед нею все нові й нові особистісні і професійні виклики, а з іншого – саме інформаційно-інноваційні технології надають нові можливості освітньо-професійного самовдосконалення, що суттєво розширює інструментарій змістовно-формальної диверсифікації освіти дорослих. Враховуючи це, концептуально-теоретична модель та реальна практика філософії безперервної освіти та освіти дорослих в сучасних українських умовах має ґрунтуватися на використанні всього доступного комплексу застосування інформаційних та інноваційно-технологічних інструментів навчання (підвищення кваліфікації), постаючи необхідною умовою для відповіді на виклики швидкого розвитку сучасного суспільства;

- *положення про значення соціального досвіду та наукових практик в сучасних стратегіях модернізації освіти*. Співвідношення раціонального (наукового) та ірраціонального (духовного, екзотеричного, окультного) знань у сучасних освітніх практиках відзначає принципову неможливість сучасної науки претендувати на ексклюзивне право визначати світоглядно-ціннісні та буттєво-сміслові орієнтації людини початку XXI століття. Духовні потреби особистості не можуть бути вичерпані алгоритмізованим технологічним середовищем та агресивними інформаційно-суспільними практиками, що призводить до актуалізації ірраціональних мотивів в концептуальній структурі сучасної парадигми освіторозвитку. Водночас, таке складне, динамічне і агресивне середовище соціальної, соціокультурної і цивілізаційної практики стимулює і сприяє подальшому активному вдосконаленню внутрішніх ірраціональних змістовно-структурних елементів і механізмів сучасної освіти. Це може мати як позитивні (для прикладу у вальфдорській педагогіці), так і негативні (наприклад, у втаємнчених, дискримінаційних, окультних ученнях) наслідки для людини, яка прагне в освітньому просторі до якнайповнішої духовно-вольової та морально-ціннісної самоідентифікації та самореалізації. Тому необхідно обережно актуалізувати ірраціональні мотиви і засоби в рамках освітньої практики, не забуваючи, що фундаментальною основою і двома полюсами соціального фундаменту, на яких здійснюється освіта, є, все ж таки, наука та соціальна практика.

Теоретичне та практичне значення дослідження виявляється в тому, що в ньому системним чином проаналізовані детермінанти реформування освіти під впливом інформаційної революції, виявлені його особливі характеристики, а також закономірності (тенденції, напрями та ресурси) підготовки людини засобами освіти до життя в інформаційного простору XXI ст. Матеріали

дослідження можуть бути використані для оновлення сучасної освітньої політики; формування моделей її конкретних змін в контексті викликів епохи.

Дослідження може бути використаним у навчальному процесі філософських та педагогічних напрямів. За матеріалами дослідження може бути підготовлений спеціальний курс з основ освітньої політики для студентів гуманітарних спеціальностей.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної дослідницької роботи. Основні положення й висновки дисертації розроблені автором особисто й знайшли відображення у його наукових публікаціях.

Кандидатська дисертація на тему: «Філософські засади професійної орієнтації особистості в загальноосвітній школі в системі ринкових трансформацій» спеціальність 09.00.10 – філософія освіти була захищена у 2009 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської не використовуються.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження вивірялись в процесі практичної роботи автора у якості керівника управління освіти, обговорювалися на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, а також на низці науково-теоретичних і науково-практичних конференцій, а саме: Міжнародна науково-практична конференція «Культура здорового способу життя та екологічне виховання як складові змісту позашкільної освіти» (Полтава, 2010 р.). Всеукраїнська науково-практична конференція «Фізичне виховання: минуле і сучасність» (Полтава, 2011 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Від інноваційного змісту і технологій освіти до інноваційного прогресу» (Кременчук, 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Ціннісні орієнтації та світоглядні позиції людини в контексті сьогодення» (Київ, 2013 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Регуляторна політика в галузях загальної, технічної і професійної освіти в умовах регіону» (Кременчук, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Вальдорфська педагогіка в контексті сучасних освітніх викликів» (Київ, 2014 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія комунікації: інтелектуальні системи та інформаційні технології в освіті» (Дніпропетровськ, 2014 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософія, суспільство, освіта: виклики сучасності» (Київ, 2014 р.). IX Міжнародна науково-практична конференція «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в одній авторській (одноосібній) монографії та 30 наукових публікаціях, з них: 18 статей у фахових виданнях України з філософських наук, 4 статті опубліковані у наукових закордонних виданнях та у наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, а також 8 публікацій у інших виданнях.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається із вступу, чотирьох розділів (поділених на 12 підрозділів), висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних

джерел (485 позицій). Загальний обсяг дисертації – 443 сторінки, основна частина дисертації – 391 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтована актуальність дисертаційного дослідження, розкрито стан наукової розробки проблеми у філософській та спеціальній літературі, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження, а також зв'язок дисертації із науковими програмами, планами, темами, наводяться положення наукової новизни, що виносяться на захист, розкривається теоретична і практична цінність отриманих результатів, описується структура і обсяг дисертаційної роботи.

У **першому розділі** – **«Аналіз основних понять дослідження та обґрунтування його теоретико-методологічних засад»** – розкрито сутність базових категорій дослідження, проаналізовано різні дослідницькі виміри проблеми модернізації освіти, феноменів інформаційного простору та інформаційно-комунікативного середовища, проаналізовані основні виклики перед людиною, культурою та освітою, концептуалізовано можливості відповіді освіти на дані виклики, а також обґрунтовано методологічні основи даної роботи.

Підрозділ 1.1. «Визначення ключових понять дослідження проблеми модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору» присвячений аналізу категорій «інформаційний простір», «інформаційно-комунікативне середовище» та виявленню філософського підґрунтя її природи та джерел формування у сучасному філософському та науковому дискурсах. В сучасній освіті особливий характер носять потреби осмислення пошуку методів взаємодії із інформаційним простором з урахуванням комунікаційної природи освіти. Сучасний інформаційний простір як дуже широке явище, набуває можливості бути дослідженим в якості феномену, в якому проблематизованою є комунікаційна складова, яке має назву інформаційно-комунікаційне середовище.

Процесом, який значною мірою визначає риси сучасного суспільства, є так звана інформатизація, при розгортанні якої виникає інформаційно-комунікативне середовище, яке перетворюються в субстанціональну підставу системи комунікацій, що в свою чергу змінює форми, а також способи комунікацій в соціумі. Інтерактивність сучасного спілкування дозволяє говорити про те, що система існуючих комунікацій перетворюється в інформаційно-комунікативне середовище як новий, складний соціокультурний феномен суспільства. Дане середовище повинен розглядатись як засіб (медіум), що дозволяє здійснювати задоволення інформаційно-комунікативних потреб під час взаємодії суб'єктів соціуму за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій. Інтерактивність, різомічність, а також анонімність інформаційно-комунікативного середовища, змінюючи

форми комунікації, впливають на хід здійснення соціальних практик, ініціюючи інституціональні трансформації в разі потреби типізації та габітуалізації останніх.

Інформаційно-комунікаційне середовище включає такі головні компоненти: інформаційні об'єкти і зв'язків між ними; технології збору, накопичення, транслювання, обробки та поширення інформації; готове знання; засоби відтворення знань; організаційні структури, що сприяють інформаційним процесам. Суспільство та інформаційно-комунікаційне середовище, яке функціонує в ньому мають білатеральний зв'язок. Суспільство ставить цілі та надає ресурси. У свою чергу, інформаційно-комунікаційне середовище, виконуючи свої функції, сприяє модернізації суспільства. Трансформація інформаційного простору та інформаційно-комунікаційного середовища суспільства здійснюється навколо інтелектуалізації діяльності усіх його членів, тому зрозуміло, яку важливу роль грає в таких умовах саме освіта.

Підрозділ 1.2. «Аналіз викликів сучасного інформаційного простору та інформаційно-комунікативного середовища» розкриває актуальність викликів та суперечностей, які постають перед особистістю, культурою і освітою під впливом сучасного інформаційного простору та властивого йому глобального інформаційно-комунікативного середовища. Сьогодні гострого звучання набуло питання про існування людини, культури, цивілізації загалом. Розгляд взаємовідносин глобальних проблем людства і розумних засобів їх вирішення трансформується у всезагальну проблему гуманізації людини і світу.

Відбувається зміна системи поглядів на науково-технічний прогрес як розумно контрольований засіб досягнення необхідних матеріальних передумов реалізації морально-цілісних орієнтирів. У кінцевому рахунку люди повинні зрозуміти, що в ході історії ще ніде план розуму не був очевидним, навпаки усе більшим ставало явним переважання нерозумності. Без критики інструменталістського розуму неможливо аналізувати взаємодію техніки і свободи.

Основні сфери викликів у інформаційно-комунікативному середовищі: неокапіталізм, що викликає потребу у активному впливі на свідомість членів суспільства; створення ринку товарів духовного виробництва для всього суспільства із домінуючою часткою бездумного споживання; маніпуляція свідомістю і цінностями людей, що перетворюється в універсальну структуру духовної репресії; штучне гальмування впровадження нових технологій крупними ІТ-корпораціями, що не хочуть втрачати прибутки; розрив між традиційними і інформаційними секторами економіки; утвердження нового типу індивіда, якому властиві великий рівень мобільності, політичної, релігійної, культурної толерантності та нігілізму; хаотичність, уповільнення і неефективність трансформацій авторитарно-бюрократичних систем макро- і макрорівнів.

В підрозділі 1.3. «Відповідь освіти на виклики сучасності через удосконалення механізмів соціалізації» проаналізовано можливості та потенціал зменшення і упередження негативних наслідків агресивної дії інформаційно-комунікативного середовища на людину засобами освіти. Відповідь освіти на виклики сучасності розглядається у кількох конкуруючих концепціях.

По-перше, концепція «рушійної цивілізації», що має на меті подолання відчуження особистості. Важлива роль у даній теорії відведена автоматичі, яка є причиною зростаючого насичення суспільства технічними та інформаційними системами. Авторами пов'язується перетворення розрізненого і роз'єданого середовища на систему з виникненням техносфери.

По-друге, концепція канадського соціолога М.Маклюена, в якій інформація є інструментом подолання існуючої кризової ситуації особистості. М.Маклюен намагався переконати, що книгодрукування як один із ключових елементів розвитку культури і цивілізації, надало їй відчужений (інколи навіть репресивний) характер, адеж воно привзело до виникнення споживчого масового індустріального суспільства, із усіма його пороками і, кінець кінцем, – до кризи способу життя.

По-третє, просвітницька концепція Г.Маркузе, яка фокусується на кризі західного способу життя. Праця і вигоди, що доставляються ним, і зручності, є тією ціною, яку заплатив індивід за відмову від своєї «натура» на користь поняття «культури», саме за допомогою відчуженої праці і була створена, за Г.Маркузе, сучасна технічна цивілізація. Суб'єктом же перетворень у суспільстві, інколи навіть революційного плану, Г.Маркузе обирає, перш за все, «людину творчу».

По-четверте, концепція Е.Фромма, яка критикує не тільки інститути відчуження, придушення, які стали традиційними (ідеологія, виробництво, держава), але і й сучасні (наука, освіта та культура). Е.Фромм спрощує, намагаючись замаскувати гострі соціальні конфлікти, не даючи зрозумілої поради: як пригнобленому індивідові подолати його байдужість і скутість, егоїзм, пасивність, індивідуалізм, аби розвинути здібності, об'єднатися, інтегруватися, подолати ідолопоклонництво, вибудувавши нову ієрархію цінностей.

По-п'яте, концепція «дешколяризації» І.Ілліча і П.Фрейре, які вважають, що сучасна західна школа включена у пануючу соціальну систему. Вона є одним з ключових механізмів по відтворенню та встановленню соціальної нерівності, підтримуючи культурну відсталість, не намагаючись її ліквідовувати. За їхньою думкою, освітою монополізована задача культурного програмування особистості. Школа, на думку авторів «дешколяризації», стає інститутом куди репресивнішим і небезпечнішим, аніж традиційні механізми суспільного придушення.

По-шосте, концепція «людського капіталу» та концепція «безперервної освіти» (або ж, як дехто називає, ідея «освітнього дозвілля»). Освіта, а в ширшому сенсі – культура в цілому, постає в цій теорії на прибуткову діяльність специфічної форми. На відміну від усіх інших відомих видів підприємництва, для яких необхідним є первинний капітал для подальшого їхнього перетворення на прибуток, то за цією моделлю, навіть витрати на підтримку повсякденної життєдіяльності можуть та мають стати прибутковими, в залежності від індивідуальних якостей особистості, її здібностей тощо.

У другому розділі – **«Комунікативна природа освіти в контексті сучасного інформаційного простору»** – аналізується природа освіти як комунікативного феномену, особлива увага приділена взаємодії суб'єктів освіти в процесі їх комунікації та можливостям герменевтика знань в системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища.

Підрозділ 2.1. «Сутність освіти як комунікативного феномену» присвячений аналізу освіти в контексті взаємодії багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Освітній процес – процес соціалізації особистості, мета і форма якого визначаються соціумом і регулюються державою. Освіта виступає формою адаптації людини до соціальної реальності. Освіта служить особистісним цілям і забезпечує індивіда знаннями, навичками та вмінням жити в даному конкретному соціумі.

Всередині себе освіта є сегментом соціальної реальності, що володіє власною просторово-часовою структурою, спирається на специфічні суб'єкт-об'єктні відносини різного характеру та рівня. Під освітнім процесом слід розуміти процес навчання як систему, що включає в себе: безпосередньо навчання (передача навичок, знань та умінь); формальним чином облаштовану організацію процесу навчання; процеси комунікації, які також є різними за змістом та рівнем; ідеали, ролі та інтереси її основних суб'єктів. У освітній системі реалізуються три відомі фундаментальні функції комунікації: активаційна (спонукання до дії в певному визначеному напрямку), інтердиктивна (заборона усіх дій, окрім заздалегідь визначеної), дестабілізуюча (провокування нестабільності, суперечливості, непередбачуваності).

Підрозділ 2.2. «Взаємодія суб'єктів освіти в процесі їхньої комунікації» присвячений виявленню ролі та місця різних суб'єктів освіти в процесі їх комунікації. Відповідно до загальнофілософського розуміння суб'єкта, до суб'єктів освіти слід віднести всі елементи системи, що володіють можливістю активного впливу на її діяльність. Головним суб'єктом, який стратегічно і ідеологічно визначає цілі і напрямки вищої освіти, є держава. Саме вона, задає ідеологічні, змістовні, стратегічні, просторові, а також темпоральні параметри функціонування освітньої системи. Далі слідує адміністрація освітньої установи, яка визначає ті ж перелічені параметри для локального об'єкту освіти. Всередині освітнього процесу взаємодіють суб'єкти, що володіють якістю

рольової універсальності: чиновники, викладачі та студенти. Вони одночасно: вічні, як необхідні рольові фігури, історично конкретні і індивідуально забарвлені. Незважаючи на останню характеристику, можна досліджувати конкретний освітній процес в конкретному вузі як універсальний феномен вищої професійної освіти. Можна структурувати суб'єкти, виходячи з їх глобального положення в просторі освітньої реальності, – студенти, викладачі, владні структури. У будь-якому випадку, студент як суб'єкт знаходиться у визначених відносинах з іншими студентами як одиничними суб'єктами, з групою, з деканатом (для нього втіленням влади) і з викладачем. Залежно від змісту міжособистісних стосунків щось з них безпосередньо впливає на ефективність освітнього процесу, а щось не виходить за рамки простого життєвого процесу. У свою чергу, викладач як суб'єкт освітнього процесу включений в усі перераховані відносини і, крім того, у відносини з іншими викладачами, а структура влади для нього володіє кількома рівнями. Владна структура, яка є суб'єктивно втіленою в керівництві інституту, має справу вже зі студентами та викладачами як сукупними суб'єктами, а також з відповідною владною структурою наступного рівня.

Невід'ємною характеристикою комунікації є її цілі та аспекти, які виступають особливими темами в системі освіти і полягають у наступному. По-перше, в отриманні інформації (для зміни поведінки) – прагматичний аспект комунікації (приклад: випадковий перехожий запитує у вас, котра година, або сусід по партії просить позичити ручку). Це чисто суб'єкт-об'єктна взаємодія, коли ви виступаєте в ролі об'єкта, тобто є для іншого чисто функціональним. По-друге, в безпосередньому спілкуванні (приклад: ви перебуваєте в ситуації вимушеної бездіяльності, і єдиною можливою дією залишається комунікація, причому часто з незнайомим партнером). Це перехідна форма комунікації від суб'єкт-об'єктної до суб'єкт-суб'єктної. Спочатку вона є суб'єкт-об'єктною (тільки ви виступаєте в ролі суб'єкта, а партнер – в ролі об'єкта), носить утилітарний характер, але в процесі її розвитку можливі проблиски суб'єкт-суб'єктної комунікації. По-третє, в досягненні взаєморозуміння, яке полягає у знайденні спільного значення всіх висловів та вирішенні проблемних питань.

У підрозділі 2.3. «Роль герменевтики знань у системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища» продемонстровано, що герменевтичний підхід є однією із провідних методологічних стратегій гуманітарних наук. Сучасна людина вступає в численні й багатомірні соціокультурні зв'язки з навколишнім світом, який постійно ускладнюються. Даний процес вимагає серйозного методологічного обґрунтування й теоретико-практичного забезпечення.

Ідея посередництва, вибудовування зв'язку («наведення мостів») між поколіннями й епохами, професійно реалізована педагогом у його навчальній і виховній діяльності, і пов'язана з нею ідея опосередкування процесу становлення особистості індивіда, що навчається вивченням наук, зверненням до культурного досвіду («погоджування» у процесі освіти між собою феноменів культури) заявляють про себе як ключові світоглядні й методологічні орієнтири педагогічної діяльності. При цьому принципово

значимо опиратися на гуманітарні механізми освіти, представлені ключовими категоріями герменевтики «осмислення», «розуміння», «інтерпретація». На жаль, зараз ще переважно домінують тенденції, узагальнено позначувані поняттями «передача», «нагромадження», «формування», у яких втілені світоглядні установки, що характеризують природничий і технократичний стилі мислення. Це й викликало затребуваність герменевтики як специфічної та потужної освітньої практики, що має можливість закласти підґрунтя нової освітньої парадигми.

У третьому розділі – **«Інтелект як фундаментальна цінність інформаційного простору в суспільстві знань»** – досліджується інтелектуальний потенціал суспільства і людини та його становлення у процесі освіти.

Підрозділ 3.1. «Роль інтелекту як ресурсу розвитку сучасної цивілізації» присвячений аналізу умов, які визначають успішність формування інтелекту засобами науки і освіти на сучасному етапі розвитку людства. Зараз, на наше переконання, необхідно, насамперед, забезпечити гуманістичну спрямованість розвитку освітньо-наукового простору. Гуманістичний характер освіти передбачає, що її основною метою мають бути інтереси людини, її інтелектуальний, фізичний, а також духовний розвиток.

Наступною умовою успішного зрощення інтелекту засобами науки і освіти, на нашу думку, постає цілісність системи цих засобів. Існують певні суперечності між ними: сучасна наука спрямована на побудову єдиної цілісної картини світу, як взаємозв'язаної «мережі» буття, про що свідчить активний розвиток міждисциплінарних наук і напрямів; освіта ж пропонує вивчати науку, роздроблену на численні розділи, спеціалізації, коли кожен фахівець говорить «своєю мовою». За умови збереження такої ситуації виникає загроза однобічного інтелектуального розвитку в напрямку вузькопрофесійної спеціалізації людини, що не відповідає стратегічним цілям побудови суспільства знань.

Подолання зазначеної проблеми можливе у випадку реалізації інститутами освіти і науки ще однієї умови зрощення інтелекту – послідовності й систематичності його розвитку. Варіантом створення такої системи зрощення інтелекту засобами науки і освіти постає безперервне навчання, пристосоване до постійного зростання соціокультурних потоків. Така система дозволяє не лише адаптуватися в нестабільному соціальному середовищі дітям, їх батькам, пенсіонерам, але й розширити можливості для виявлення та реалізації особистісного потенціалу людини, розвитку її здібностей. Тим самим забезпечується примноження інтелекту в якості стратегічного ресурсу суспільного розвитку.

Іншою умовою зростання інтелекту постає випереджаюча освіта. У якості основних випереджальних елементів змісту освіти дослідники розглядають не конкретні знання й уміння, а певні якості особистості, які дозволяють самостійно освоювати новий зміст і технології діяльності, тим самим сприяючи

інтелектуальному прогресу: розвиток загальних здібностей, нахилів, інтересів, що сприяють адаптації до життя, яке змінюється; особистісний розвиток тих, хто навчається; здатності використовувати власні знання для удосконалення професійної діяльності; фундаментальні загальнокультурні знання, які забезпечують широкий світогляд й активну діяльність у будь-якій сфері; розвиток творчих здібностей, навичок самоосвіти, вмінь знаходити шляхи вирішення складних проблем.

Не менш важливою умовою зрощення соціального інтелекту є забезпечення принципу доступності знань. Якщо для індустріальної економіки минулих століть достатнім було використання інтелекту меншості суспільства, то у XXI ст. творчий потенціал та людські якості всіх стають головним ресурсом ефективного розвитку, успіху в конкуренції на світових ринках, безпеки країни і, найголовніше, високої якості життя її громадян.

Практичний аспект формування суспільства знань є предметом розгляду *підрозділу 3.2. «Суспільство знань як продуктивний простір розгортання інтелекту особистості»*. Показано, що сучасна вітчизняна система освіти є самостійною соціально-економічною галуззю та являє собою сукупність освітніх програм, освітніх установ, органів управління та державно-суспільних об'єднань. Вона знаходиться в безперервній динаміці та враховує в своєму розвитку не тільки національний досвід, але й світові тенденції та традиції, провідною серед яких є формування «суспільства знань».

Українська освіта знаходиться в стані зміни парадигм. Минула парадигма виходила із галузевої підготовки кадрів та заздалегідь відомого ринку спеціальностей та кваліфікацій. Нова парадигма «суспільства знань» виходить із невідомого диверсифікаційного, мобільного ринку праці. Завданням освіти, в цьому випадку, стає надання споживачеві базових знань за одним або більше напрямками в освіті – природничому, гуманітарному або технічному. Освітнє виробництво має вловлювати зміни в попиті та швидко втілювати його в програмах різного рівня.

На сучасному етапі суспільного розвитку набуті знання є важливим показником рівня зайнятості, а інвестиції в освіту і науку – умовою повної зайнятості в майбутньому. Система освіти опосередковує процеси інтеграції науки і праці шляхом саморуху: інформація – психіка – технології для досягнення ідеально-образної мети, адекватної інформаційно-інтелектуально-інноваційному рівню розвитку антропосфери. Тому у сферу освіти надходять колосальні людські, фінансові, матеріально-технічні ресурси, оскільки освітня діяльність, як система процесуальної єдності науки і праці, пронизує усе сучасне суспільство, є тісно пов'язаною практично із будь-якою сферою діяльності людини. Через те в умовах інформаційного постіндустріального суспільства важливими є дослідження темпів приросту обсягу знань та оптимізації їх використання.

У підрозділі 3.3. «Проблема оновлення філософських засад освіти в контексті викликів технократизму» показано, що в історії філософської думки технократизм традиційно критикується за трьома позиціями. По-перше, технократів звинувачують у претензії на те, що технічна компетентність дає їм право претендувати на владу, проявляти небезпечну пихатість, що вони не здатні демократично сприймати критику і здобувати уроки з помилок. Окрім того, методи організації контролю, що були засвоєні технократами, можуть бути легко використані для примусу. По-друге, технократи із своїм конформізмом органічно вписуються у сучасну політичну матрицю. Замість того, аби протистояти ідеології індустріального суспільства, технократи погоджуються слугувати їй. Вони прагнуть лише до того, аби суспільство функціонувало без потрясінь і було джерелом їхнього добробуту, а тому постулюють повагу до порядку, вважаючи його абсолютно справедливим. По-третє, технократи сповідують прагматизм, близький до аморальності. Вони керуються лише міркуваннями користі, орієнтуючись на організацію і практику, переймаються тільки засобами та перестають сприймати цілі, виявляють вражаючу нездатність зрозуміти людські чинники.

Виявлено, що освіта зможе подолати технократизм за умови орієнтації на такі цінності як: людина (найвища цінність і основне джерело розвитку історії), єдність всього людського роду (заперечення будь-яких форм національної, расової, класової обиданості), поняття розуму як основи духовного розвитку, творча самореалізація як неодмінна умова людського життя, право на різні варіанти культурного розвитку, різноманітні поведінкові стереотипи (лише якщо вони не суперечать загальнолюдським цінностям), багате духовне життя в поєднанні з розумними цінностями споживання, відкритий духовний світ особистості, толерантність і здатність до комунікації.

У четвертому розділі – «Пошук засад модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору» – досліджуються стратегічні імперативи модернізації освіти в її зв'язку із відповідь на виклики сучасного інформаційного простору.

Підрозділ 4.1. «Філософія безперервної освіти та сучасний інформаційний простір» присвячений критичному аналізу системи безперервної освіти та освіти дорослих, яка існувала ще з часів СРСР у вигляді підвищення кваліфікації (перекваліфікації). При цьому з'ясовано, що багато характерних ознак якої залишилися у спадок сучасній Україні. Відзначено, що, незважаючи на розгалужену інституційну базу, колишня система діяла на принципах екстенсивного розвитку, що зрештою призвело до її занепаду за умов розвитку нових ринкових відносин в соціально-економічній сфері та нових компетентнісних вимог до спеціалістів в інноваційно-виробничій галузі. Це зумовило необхідність формування нової теоретичної моделі та безпосередньої практики безперервної освіти та освіти дорослих, закладаючи основи яких доцільно, з нашої точки зору, використати різноманітний успішний досвід розвинених країн світу, де на національному та міжнародному

(ЮНЕСКО, ЄАОД тощо) рівнях вже тривалий час утверджуються ідеали і принципи безперервної освіти.

Освіта ж дорослих в сучасному світі є системотворчим елементом будь-якої розвиненої національної економіки, а також невід'ємною сферою професійної самореалізації та компетентнісного самовдосконалення кожного кваліфікованого фахівця, що прагне досягати професійно-особистісного успіху в сучасному інформаційному світі. Насамперед це зумовлено тим, що доросла людина більш цілеспрямовано ставиться до отримання та обробки інформаційних матеріалів, необхідних їй для особистісного розвитку або компетентнісно-фахового вдосконалення. Враховуючи це, безперервна освіта та освіта дорослих визначаються сьогодні як одні з системотворчих елементів функціонування інформаційного суспільства та феноменів, що дозволяють адекватно адаптуватися людині до викликів новітнього інформаційно-цивілізаційного середовища.

Довівши необхідність створення мережі навчальних закладів для реалізації освіти дорослих, виділено декілька специфічних для сучасної України аспектів цього процесу. Насамперед, обґрунтовано можливість використання розгалуженої системи інститутів підвищення кваліфікації, що залишилася у спадок від колишнього СРСР, за умов її інноваційно-змістовної трансформації та демократизаційної реорганізації. Іншим важливим аспектом даної проблеми є підготовка достатньої кількості висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, викладачів, тренерів та організаційно-адміністративного персоналу, які б змогли забезпечити в повній мірі функціонування високоефективної, диверсифікованої і поліморфної системи національної мережі закладів для реалізації освіти дорослих.

У підрозділі 4.2. *«Соціальний досвід та наукові практики в сучасних стратегіях модернізації освіти»* показано, що існує фундаментальна єдність та взаємна обумовленість науки, освіти, а також суспільної практики як соціальних феноменів, що є детермінантами основних тенденцій цивілізаційного і соціокультурного розвитку інформаційно-знанневого суспільства. Наука, являючи собою універсальний засіб верифікації соціального, культурного, побутово-традиційного і цивілізаційного досвіду, потребує освітньої трансляції цього досвіду в соціальні структури, здатність інноваційно розвиватися яких залежить від ефективності та ціннісно-сміслового насичення освітньої передачі творчого потенціалу науки в соціокультурні форми діяльності. Наука, як одна з основ сучасного освіторозвитку, несе в собі глибинний потенціал гуманістичного впорядкування та систематизації надзвичайно ускладненої інформаційної сфери функціонування сучасного суспільства, а освіта паралельно здійснює компетентнісну підготовку людини до особистісної самоідентифікації в рамках інформаційної цивілізації.

Визначивши науку як камертон легітимності знань, делегованих в освіту, проаналізовано ціннісно-смісловий та епістемологічно-методологічний потенціал якісної взаємодії освітнього і наукового

середовища, що забезпечує ефективний інноваційний розвиток соціальних практик та гуманістичне наповнення суспільної свідомості. Наука, створюючи і верифікуючи знання, формує сьогодні світоглядно-ціннісну матрицю впорядкованого сприйняття складного середовища безлічі інформаційних реальностей, тим самим дозволяючи людині усвідомлювати власні особистісні та соціальні цінності та цілі. Освітнє середовище, в свою чергу, напружує та надає адекватні механізми та інструменти трансляції наукового знання у сферу соціальної практики, тобто перетворює науковий продукт на соціокультурні феномени, що надалі визначатимуть світоглядні та соціотворчі потенції людини на певному історичному етапі. Так складається нерозривна єдність тріади «наука – освіта – соціальна практика», що дозволяє сучасній людині перетворюватися на активного суб'єкта знаннево-компетентнісного суспільства.

Засади нової філософії освітніх інновацій інформаційно-комунікативного середовища стали предметом розгляду в *підрозділі 4.3. «Філософські засади інноваційного інформаційно-комунікативного середовища»*. Доведено, що становлення інноваційної освіти є найважливішою державною задачею. Це обумовлено необхідністю переходу до більш ефективної і мобільної соціально-економічної системи побудови громадянського суспільства. Стратегічним напрямом перспективного розвитку освітньої галузі України, механізмом інтеграції до світового інформаційного суспільства є втілення нових змістовних педагогічних технологій. Їх основними індикаторами є: теоретичні знання і рівень як критерії соціальної диференціації і стратифікації населення, а також інтелектуальний потенціал в якості інфраструктури інформаційного суспільства.

Активізація інноваційної діяльності повинна передбачати якісно нові форми організації структурних, функціональних, зворотних взаємозв'язків і ефективну взаємодію між усіма без винятку учасниками інноваційного процесу, закріплення нових функцій за відповідними суб'єктами управління. Її результативність визначається повнотою і змістом взаємодії між собою всіх учасників єдиної системи отримання і використання нових технологій і знань.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження, маємо достатньо підстав зробити наступні загальні висновки:

1. Досліджено поняття, природу та джерела формування сучасного інформаційного простору як чинника модернізації освіти. Освіта як процес є, насамперед, процесом комунікації, який забезпечує передачу, отримання, фіксацію та закріплення існуючих у суспільстві знань та їх інтеграцію на всіх рівнях соціальної взаємодії. В добу становлення інформаційного суспільства освіта повинна зазнати модернізаційного впливу, аби відповідати високим запитам інформаційного суспільства, виходячи із розуміння засад феномену інформаційно-комунікативного середовища.

Сучасні інформаційні технології не тільки опосередковують міжособистісне спілкування, але і визначають властивості інформаційно-комунікативного середовища, роблячи його віртуальним, глобальним і фрагментарним. Узагальнюючи та належним чином інтерпретуючи результати відомих досліджень, можна виділити низку ключових характеристик структури і процесів, що властиві інформаційно-телекомунікаційним технологіям. Так, зазначені технології характеризуються вибірковою, індивідуальним використанням інформації (інтерактивність), позаструктурним і нелінійним способом з'єднання учасників процесу обміну повідомленнями, який залишає відкритою можливість самоконфігурування (різномічність), відсутністю або ускладненістю персоналізації відправників та одержувачів повідомлень (анонімність).

Показано, що доступність практично будь-якої інформації будь-кому веде до формування усепроникаючого інформаційно-комунікативного поля, яке будучи одночасно полем взаємодії людей, уможлиблює не лише високу мобільність людини, але і трансгресію соціальних інститутів. Скорочення часу, що потрібне для переміщення інформації знищує міжособистісне тривале спілкування, тому поява нових інформаційно-комунікативних технологій, які сприяють скороченню часу зв'язків між людьми, має розглядатися як серйозна загроза функціонуванню суспільства у традиційному розумінні.

2. Проаналізовано основні виклики сучасного інформаційного простору та інформаційно-комунікативного середовища до людини, її культури та освіти, головним серед яких є: економічна глобалізація і політична глобалізація, знищення людиною основ власного життя, а також життя майбутніх поколінь, підпорядкування життя людини економіці з її ідеями конкуренції, зростання та накопичення, індустріальна логіка із властивим їй споживанням, стандартизацією «формування» людей-професіоналів, орієнтованістю на економічну ефективність, множення системи благ та привілеїв, вдосконалення інструментів контролю, розвиток бюрократичної системи.

Означені виклики провокують появу принципово нових для освіти і науки проблем, про які раніше навіть не задумувались. Починаючи від розробки концептуальної моделі поєднання різних суспільних інтересів і до раціонального планування і ринкової регуляції такої «не економічної» сфери як освіта. Особливо актуальною в даному ряду є проблема забезпечення стабільного зростання якості освіти і перспективності отриманих знань, в умовах відсутності чіткого прогнозу майбутнього. Не менш актуальною є проблема розвитку фундаментальних наукових досліджень і кореляція їх із обсягом впровадження прикладних технологій.

3. Вивчено можливості відповіді освіти на виклики сучасності через удосконалення механізмів соціалізації. Ряд концепцій пропонують різні шляхи такої відповіді. Проаналізовано концепцію «рушійної цивілізації», концепцію М.Маклюєна, концепцію Г.Маркузе, концепцію Е.Фромма, концепцію І.Ілліча та П.Фрейре, концепцію «людський капітал» і «безперервна освіта» (також інколи вживається назва «освітнє дозвілля»).

Більшість концепцій у різний спосіб говорять про переорієнтацію цінностей. Результатом такої переорієнтації повинне стати створення управлінських систем нового покоління, які працюватимуть в режимі конвеєру нововведень. Ставиться завдання об'єднати в рамках наукових, освітньо-виховних, організаційних і господарських комплексів нового типу гнучкість і здібність до адаптації дрібносерійного виробництва знань, послуг і продукції з низькими витратами і високою продуктивністю праці, характерними для масового виробництва. Стратегічним завданням функціонування будь-якого суспільства, підприємства, установи і організації є не тільки якісне задоволення існуючих потреб, але і завчасне прогнозування форм їх виникнення, аналіз можливих наслідків і постійний пошук нових методів їх задоволення. Реалізувати ці завдання без забезпечення нових методів управління в освіті і науці практично не реально. Рецепти мають ґрунтуватися на світовому досвіді практичної діяльності із врахуванням українських особливостей та традицій.

Вищезазначене зумовлює необхідність формування не просто нових підходів до освіти і виховання та управління людськими і виробничими ресурсами, алей перегляду базових цілей освіти, оскільки традиційні форми накопичення, збереження і трансляції знань, традиційні методи управління виявили свою низьку ефективність. Не орієнтація на валові показники масового виробництва, які не забезпечують якісної зацікавленості та ефективної взаємодії учасників, а увага до кінцевого споживача освітніх послуг виправдовує себе на сучасному етапі. Але принциповий злам існуючих стереотипів освітньо-виховного і управлінського мислення ще попереду, оскільки «стара» система ще не повністю себе дискредитувала.

4. Виявлено сутнісні риси освіти як комунікативного феномену. Комунікація є нерозривно пов'язаною з освітою, а змістом освітнього процесу є формування людини освіченої або трансляція соціально значущої інформації, яка можлива лише завдяки комунікації. Крім того, досягнення головної цілі освіти – формування різних здібностей людини, які готують її до соціального, професійного, політичного і особистісного самовизначення в неоднорідних, неоднозначних умовах, також можливо лише завдяки комунікації.

Освітній процес є процесом комунікації, що забезпечує передачу, отримання, фіксацію та закріплення існуючих у суспільстві знань, їх інтеграцію на всіх рівнях соціальної взаємодії. Саме в комунікативній взаємодії суб'єктів освітнього процесу здійснюється когнітивний розвиток особистості в стінах освітнього закладу, який забезпечується за допомогою мовної діяльності, мови, дискурсу.

Вирішення завдань, які пов'язані із освітою як комунікативним феноменом, вимагає від суб'єктів освіти не лише передачі чи оволодіння певними знаннями, уміннями, навичками, але й розвиток у них якостей: патріотизм, сила волі, відповідальність, непримиренність до прояву несправедливості тощо. Розвиток у студентів та учнів таких якостей, сприятиме розвитку в них ціннісно значимих прагнень та сформує внутрішню потребу самоосвіти. Відтак, змісту освіти має бути педагогічно адаптованим, але одночасно зберігати повноту структури соціального досвіду. Акцент має

зміститися із «готових» знань та «готового» досвіду здійснення діяльності, до концепції «комунікативної освіти», що передбачає досвід креативної діяльності, а також досвід емоційно-ціннісного сприйняття та відношення до світу.

5. Досліджено взаємодію суб'єктів освіти в процесі їх комунікації. Показано, що освітній процес є системою комунікаційних суб'єктів, що мають різні цінності, функції, статуси та потреби. Доцільно виділити чотири виміри комунікації. Вимір перший: викладачі, а також їхні студенти в аудиторіях (процес передачі знань). До другого виміру комунікації виділені деканати та студенти деканатів, студенти та навчальна диспетчерська, система «викладачі – навчальна диспетчерська – деканати» (для забезпечення організації трансляції знань). Для комунікації третього виміру відносяться наступні пари: викладачі – керівництво факультетів та кафедр, керівництво факультетів та кафедр – ректорат (задля визначення змісту й технології освітнього процесу). До четвертого виміру комунікації: ректорати – міністерство освіти (пошук орієнтирів модернізації освіти).

В освітній дійсності існують чотири види суб'єктів зі властивими їм ідеалами, статусами й інтересами: держава, навчальний заклад, викладачі, студенти. Згідно цієї типологізації, викладачі є представниками нижнього рівня бюрократичної системи, саме вони й визначають стратегію, регулятивні принципи у освіті, її технологію та зміст, а студенти знаходяться поза процесами прийняття відповідальних рішень щодо векторів розвитку навчального закладу, в стінах якого проходить 5-6 найважливіших років їхнього життя.

До недоліків у педагогічному спілкуванні викладачів віднесено: низький рівень уміння володіння вербальними навичками (тремтіння чи переривчатість, втрату необхідної інтонації голосу; порушення ритміки промови, її плавності; порушення звичних для студента конструкцій речень); неприродність ходи викладача (порушення довжини кроку, ритму кроків та їх швидкості); занадто невиразні чи інтенсивні комунікативні жести; поява «агресивного» чи «боязкого» сміху; порушення необхідної орієнтації в умовах спілкування з студентами; невміння фахівців фіксувати усі дії студентів чи учнів; нерозвиненість навичок вірної інтерпретації жестів, міміки чи голосу, що не надає можливості здійснити об'єктивну оцінку емоційного стану учнів чи студентів, позбавляючи можливості впливати на цей стан.

Для плідної комунікації необхідні наступні умови: комуніканти повинні мати певний загальний запас знань (тезаурус); повідомлення має бути несуперечливим і осмисленим (логічна несуперечність – відповідність будь-якого висловлювання логічним фігурам, а осмисленість – відповідність висловлювання дійсності, тому висловлювання може бути логічно несуперечливим, але не осмисленим); необхідно забезпечити коректність запитань і однозначність відповідей; слід реалізувати умову мінімальної комфортності комунікації: темпоритм (співвідношення довжин пауз і повідомлень) повинен бути зручний для людей, що спілкуються, а форма комунікації повинна виключати нанесення образи партнеру.

6. Виявлено особливості застосування герменевтики знань в системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища. Нами показано, що сфера науково-освітньої діяльності, у якій герменевтичний підхід може бути затребуваний, досить широка.

По-перше, в системі загальної й середньої спеціальної освіти на всіх етапах (напрямки реалізації: проблема взаєморозуміння між суб'єктами педагогічного процесу, смислоутворення в педагогічній взаємодії, розвиток читацької компетентності осіб, що навчаються, формування учбово-інформаційних умінь тощо).

По-друге, в системі вищої професійно-педагогічної освіти (гуманітаризація професійної освіти педагога, формування читацької культури як основи професійної компетентності педагога, удосконалювання механізму смислоутворення в процесі освоєння майбутнім педагогом гуманітарного знання на основі сучасних інформаційних технологій).

По-третє, в дослідницькій діяльності і самоосвіті педагога (застосування герменевтико-інтерпретаційних методів у науково-педагогічному дослідженні, розвиток гуманітарного мислення педагога шляхом читацької діяльності, комбінація якісних і кількісних методів у дослідженні, взаємодоповнення ціннісно-значеннєвого й логіко-гносеологічного планів дослідження; подолання трафаретного підходу у формуванні наукових текстів, рятування від симулякрів).

По-четверте, у діяльності інформаційно-методичних центрів, учбово-методичних об'єднань і редакційних рад, пов'язаних з підготовкою й виданням наукової, науково-популярної й учбово-методичної літератури для системи освіти.

7. Уточнено роль інтелекту як ресурсу розвитку сучасного суспільства. Враховуючи сучасний стан розвитку цивілізації, інтелект закономірно постає універсальним стратегічним ресурсом, який історично змінив низку попередніх ключових ресурсів цивілізаційного розвитку (від природних умов до техніки й технологій). Інтелектуально-інформаційні ресурси розглядаються як основа суспільства знань, яке є пріоритетом розвитку постіндустріальної цивілізації, а інтелектуальний потенціал суспільства позначає здатність до такого розвитку. Зростання інтелектуального потенціалу залежить від стану розвитку освіти і науки. Саме тому для сучасного українського суспільства має актуальність як вивчення засад інтелектуального розвитку, закладених у радянські часи, так і збагачення інтелектуальних ресурсів сучасним світовим досвідом. Модернізація української освіти і науки у їхній єдності здатне забезпечити інтелектуальний поступ суспільства відповідно до світових стандартів цивілізаційного розвитку, передбачає надання підтримки навчальним та науковим закладам, стимулювання інноваційної діяльності, дотримання принципу єдності науки й освіти, усебічну інформаційну забезпеченість освітньої системи. Саме на таких засадах інтелект зберігатиме й примножуватиме своє значення стратегічного ресурсу суспільного розвитку.

Важливу роль у процесі інформаційної забезпеченості освіти як складника інтелектуального розвитку також відіграє відповідна фахова

підготовка викладачів. Вона передбачає оволодіння викладачами сучасними педагогічними, а також інформаційними технологіями, готовність до активної роботи зі своїми слухачами у новому інтелектуально-насиченому компетентнісному мережевому середовищі. Ми ведемо мову про якісне використання Інтернет-простору, який є розвиненою технологією та соціальний інститут багатофункціонального призначення, який здійснює для освіти навчальну, комерційну, комунікативну, довідково-консультаційну, презентаційну, ресурсну, дослідницьку функції. Тому ефективне застосування можливостей Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій в цілому компенсує загрози збільшення обсягу знань і зменшення часу на його отримання й засвоєння.

У процесі реалізації зазначених вище функцій виникає низка складних проблем: недостатню розвиненість нормативного супроводу Інтернет-комунікації, що обумовлено наявною значною різноманітністю об'єктів Інтернет-комунікації, їх систем цінностей; когнітивна проблематика (Інтернет-комунікації можуть бути охарактеризовані різним рівнем як комунікативної, так і інформаційної компетентності усіх її можливих учасників); інформаційна екологія (пошук бар'єрів для недостовірної, неперевіреної інформації та інформаційних шумів); консерватизм самих викладачів, адже навчальна функція Інтернету потребує змін у менталітеті викладачів, що більшого рівня відкритості, із логічним переходом до сучасних інтерактивних методів у навчанні, відмовою від викладацького трансляціонізму, із переходом до режиму інтелектуального партнерства з студентами й викладачами.

8. Проаналізовано шляхи подолання філософії технократизму освіти індустріального суспільства. Показана невідповідність умовам постіндустріального суспільства технократичної парадигми філософії освіти з її абсолютизацією ролі техніки та технології, орієнтацією на догматичне засвоєння та відтворення певної суми знань, жорсткою ієрархією та авторитарною дисципліною.

Формування технократизму як концептуальної ідеї не обмежувалося певними географічними, національними межами, мало багатонаціональний характер і у своєму розвитку пройшло дві стадії (формування технократичної ідеї як такої та розвиток власне технократичних концепцій) і чотири етапи: докласичний етап, що характеризувався еволюцією від розрізнених технократичних висловлювань до створення технократичних утопій, усвідомленням окремих теоретичних підвалин технократизму; формулюванням системи передумов, перших понять і дослідницьких підходів; класичний етап, на якому складається загальний концептуальний задум, що на багато років уперед визначив сутність і «дух» технократизму як такого, розробляються його основні змістовні частини; неокласичний етап, у ході якого технократичні теоретичні концепції напряду пов'язуються з практикою розвитку індустріальних держав шляхом їх теоретичної добудови і заповнення «білих плям»; постнеокласичний етап, в процесі якого технократичні концепції здійснюють коригування своїх теоретичних положень у відповідності з постіндустріальною реальністю, активно робляться спроби теоретичного

вторгнення у суміжні області і відбувається коригування методологічних підходів.

Подолання негативних проявів технократизму в освіті вимагає розвитку нової освітньої парадигми, що ґрунтується на таких принципах, як людиноцентризм, гуманізм, орієнтація на розвиток особистості, творчість, суб'єктність, плюралізм, свобода вибору, толерантність, довіра, співробітництво. Саме це має сприяти поверненню освіти до людини у всьому різноманітті її властивостей, формуванню особистості, здатної до ефективної діяльності в умовах постіндустріальної цивілізації.

9. Запропоновано вектори формування суспільства знань як продуктивного простору розгортання інтелекту особистості. У міжнародних рейтингах за основними показниками індексів розвитку інформаційної сфери Україна утримує позиції середні/нижче середніх і до того ж відстає за темпами його розвитку від середньосвітового рівня. Вітчизняна практика розбудови суспільства знань залишається здебільшого фрагментарною та ситуативною і поки що значно більше залежить від ринкової кон'юнктури й суспільних ініціатив, аніж від рішень і діяльності вітчизняних органів державної влади. Невирішеним залишається цілий комплекс проблем науково-методичного, нормативно-правового, інформаційно-аналітичного, організаційно-технічного, ресурсного забезпечення перспективної розбудови сучасного суспільства знань. Значна кількість рішень із цих питань носить суто декларативний характер, механічно «пересаджена» із законодавства та/чи досвіду інших країн без урахування національних особливостей.

Без визначення правових та організаційних механізмів дієвої реалізації прав громадян щодо доступу до публічної інформації та без охорони персональних даних реально змінити ситуацію і побудувати підвалини «суспільства знань» видається вкрай сумнівним. Практика розвинених країн свідчить, що першим кроком має стати створення незалежних (громадсько-державних) органів для контролю за виконанням відповідних законів.

У рамках загальної стратегії переходу до суспільства знань вважається за необхідне приділити більш уваги наступним векторам: вдосконалюванню нормативної бази; побудові державної політики розвитку українського сегменту Інтернет; переорієнтації на підготовку у ВНЗ «інтелектуального працівника»; перепідготовці, додатковій освіті та освіті «впродовж всього життя»; орієнтації на осмислення і використання інформації адекватно до масштабів продукування знань; переходу в навчальному процесі до розвитку уміння вчитися самостійно; побудові мережевих систем освіти (адже школа вже не є єдиним джерелом змісту освіти); підвищення якості освіти, а також її адаптації до нових вимог сучасного глобалізованого світу.

10. Досліджено теоретичну модель філософії безперервної освіти у сучасному інформаційному просторі. Підкресливши необхідність перманентної розробки та впровадження технологій освіти дорослих, визначено основні напрями та характеристики цього процесу, необхідні для реалізації компетентнісного підходу в рамках національної концептуальної моделі освіти дорослих. Насамперед необхідно відмітити необхідність всебічного

впровадження інформаційно-комунікативних технологій в даний сегмент освіти, що активізуватиме такі необхідні його характеристики, як інтерактивність та дистанційність. Окрім того, широке використання потенціалу інформаційних технологій в освіті дорослих значно підвищить загальну інформаційну культуру українського населення, що теж сприятиме популяризації освітніх послуг для дорослих. Зрештою, розробка та впровадження технологій освіти дорослих має орієнтуватися на інноваційно-професійний попит спеціалістів у підвищенні власних особистісно-фахових компетентностей.

Успіх роботи вчителя полягає не в використанні влади та авторитету, а в умінні задіяти розум учнів і в створенні клімату взаємної довіри, що безумовно потребує від учителя і від учнів толерантного спілкування, яке, в свою чергу, стає тією скріпкою, завдяки якій школа стає привабливою для обох сторін. Особливості та методи знаходження спільної мови з учнями роблять його більш самостійним та відповідальним, а комунікація стає внутрішньою необхідністю, а не чимось нав'язаним ззовні.

Дослідивши сучасний стан та визначивши потребу удосконалення правового супроводу освіти дорослих, виокремлено як головну проблему відсутність в Україні кодифікованого вітчизняного законодавства в галузі освіти дорослих, яке в різній мірі присутнє в освітньо-правовому полі розвинених держав. Сьогодні на всіх рівнях, від науково-викладацьких працівників і споживачів освітніх послуг для дорослих до найвищих освітянських урядових чиновників і законодавців, має гостро ставитися питання про нагальну необхідність чіткої кодифікації нормативно-правових актів, спрямованих на реформування, розвиток та інноваційно-технологічне забезпечення функціонування національної системи безперервної освіти та освіти дорослих. Тільки формування ефективного та цілісного вітчизняного законодавства в галузі безперервної освіти дозволить в Україні сформувати дієву концептуально-теоретичну модель та розвинути практичну реалізацію філософії безперервної освіти та філософії освіти дорослих.

11. Обґрунтовано значення соціального досвіду та наукових практик в сучасних стратегіях модернізації освіти. Так, проаналізувавши феномен соціальної практики в якості критерію істинності знань і практичної затребуваності особистісно-професійних компетенцій, що набуваються в освіті, доведено безпосередню взаємозалежність між сучасними глобальними соціокультурними та інформаційно-цивілізаційними тенденціями та ключовими принципами вибудовування національних, регіональних та загальноосвітових стратегем освіторозвитку. Особливістю сучасної соціальної практики є її надзвичайно висока динамічність, що має інформаційно-технологічний характер, а також вихід професійно-компетентнісних вимог до кожної особистості на міжнародно-глобальний рівень. Це надзвичайно ускладнює ті вимоги, які ставляться перед сучасною освітою, вимагають від людини безперервного, цілежиттєвого освітньо-кваліфікаційного тону, змушують постійно боротися за допомогою освітньо-гуманізаційних засобів проти знелюднюючих інформаційно-техногенних процесів.

Водночас, таке складне, динамічне і агресивне середовище соціальної, соціокультурної і цивілізаційної практики стимулює і сприяє подальшому активному вдосконаленню внутрішніх ірраціональних змістовно-структурних елементів і механізмів сучасної освіти. Це може мати як позитивні (для прикладу у вальфдорській педагогіці), так і негативні (наприклад, у втаємничених, дискримінаційних, окультних вченнях) наслідки для людини, яка прагне в освітньому просторі до якнайповнішої духовно-вольової та моральнісно-ціннісної самоідентифікації та самореалізації. Тому необхідно обережно актуалізувати ірраціональні мотиви і засоби в рамках освітньої практики, не забуваючи, що фундаментальною основою і двома полюсами соціального фундаменту, на яких здійснюється освіта, є, все ж таки, наука та соціальна практика.

12. Визначено засади філософії освітніх інновацій інформаційно-комунікативного середовища. Інновації, що використовуються в навчальному процесі, повинні мати високу ступінь технологічності, яка забезпечується шляхом збільшення вірогідності вхідної інформації на основі контролю рівня знань, правильного вибору методів активізації навчального процесу (технічні засоби, завдання, форми і т. п.), індивідуалізації навчання. Ефективність останніх може значно підвищитися за рахунок упровадження системи дієвого матеріального і морального стимулювання викладачів, що займаються реалізацією інновацій, в тому числі, педагогічних інновацій. Слід зазначити, що саме педагогічні інновації орієнтовані на оновлення змісту освіти, впровадження нових навчальних технологій, застосування новітніх засобів навчання та управлінських рішень тощо.

Тільки на основі врахування типів інноваційних процесів можна адекватно відобразити прагнення і бажання досягнення кращих корисних результатів з найменшими витратами і мінімальними несприятливими наслідками використання інноваційних технологій у сфері освіти дивлячись на те, що станом на сьогодні ідеї інноваційного навчання широко розробляються і освоюються в практиці освіти в багатьох країнах світу на рівнях індивідуального новаторства, суспільних рухів, створення нових типів освітніх установ без глибокого комплексного психолого-педагогічного вивчення особливостей стратегії інноваційного навчання ці початки можуть залишитися у вигляді спроб часткового упровадження в систему традиційної освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Монографії:

1. Москалик Г. Філософська парадигма модернізації освіти в умовах інформаційно-комунікативного середовища Монографія / Г.Москалик – Кременчук: Вид-во «Християнська Зоря», 2014. – 328 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Москалик Г.Ф. Філософія професійних орієнтацій особистості в транзитному суспільстві / Г.Ф. Москалик // Філософські обрії. – 2010. – №24. – С. 132-142.
3. Москалик Г.Ф. Інформативно-комунікативна природа освіти / Г.Ф. Москалик // Гілея. Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – Вип. 69 (№2). – 2013. – С. 619 – 625.
4. Москалик Г.Ф. Природа та основні компоненти комунікативного процесу в системі освіти / Г.Ф. Москалик // Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. В.В. Лях. – Випуск 1 (119). – К., 2013. – С. 155 – 161.
5. Москалик Г.Ф. Розвиток інформаційної компетентності громадян як проблема вітчизняної безперервної освіти / Г.Ф. Москалик // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія. – Випуск 119. – К., 2014. – С. 62 - 73.
6. Москалик Г.Ф. Становлення інформативно-комунікативного середовища у світовому просторі і в Україні / Г.Ф. Москалик // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – Випуск 72 (№5). – К., 2013, - С. 443 – 448.
7. Москалик Г.Ф. Інформаційно-комунікаційне середовище: етапи формування / Г.Ф. Москалик // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія. – Випуск 118. – К., 2013, – С. 48–60.
8. Москалик Г. Феномен освіти у педагогічному дискурсі на межі століть / Г.Ф. Москалик // Вища освіта України. – № 4. – 2013. – С. 32 – 37.
9. Москалик Г.Ф. Виклики інформаційно-комунікаційного середовища в контексті модернізації суспільства / Г.Ф. Москалик // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 7. – Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Вип. 30 (43). – К., 2013. – С. 166 - 170.
10. Москалик Г.Ф. Поняття, природа і джерела формування інформаційно-комунікаційного середовища / Г.Ф. Москалик // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – Випуск 77 (№10). – С. 149–153.
11. Москалик Г.Ф. Герменевтична педагогіка у контексті трансформацій сучасної освіти / Г.Ф. Москалик // Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. В.В. Лях. – Вип. 6 (124). – К., 2013. – С.181-194.
12. Москалик Г.Ф. Методологія дослідження інформаційно-комунікаційного середовища і технології відповіді на виклики епохи / Г.Ф. Москалик // Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – Випуск 71. – К., 2013. – С.178–190.
13. Москалик Г.Ф. Особливості становлення інформаційно-комунікаційного середовища в Україні / Г.Ф. Москалик // Гуманітарний вісник, Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Збірник наукових праць. Педагогіка. Психологія. Філософія. – Вип. 31. – Переяслав-Хмельницький, 2013.– С.484–489.

14. Москалик Г.Ф. Комунікаційна взаємодія суб'єкта і об'єкта освітнього процесу / Г.Ф. Москалик // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія. – Вип. 114. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – С. 98 – 105.
15. Москалик Г.Ф. Інформаційно-комунікативне середовище неоіндустріального суспільства / Г.Ф. Москалик // Вісник Інституту розвитку дитини. Збірник наукових праць. Серія: Філософія, Педагогіка. Психологія. – Вип. 30. – К., 2013. – С. 41 - 46.
16. Москалик Г.Ф. Освіта дорослих: інформаційний та правовий супровід / Г.Ф. Москалик // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – Вип. 80 (№1). – 2014. – С. 261- 264.
17. Москалик Г.Ф. Комунікаційна природа освіти / Г.Ф. Москалик // Вісник Інституту розвитку дитини. Збірник наукових праць. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія. – Випуск 31. – К., 2014. – С.14–21.
18. Москалик Г.Ф. Філософія впровадження інновацій в інформативно-комунікативному середовищі освіти / Г.Ф. Москалик // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць. – К., 2014. Випуск 89.- 2014. – С.261-264.
19. Москалик Г.Ф. Філософське значення наукових практик та соціального досвіду в розвитку сучасного світу / Г.Ф. Москалик // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць.– К., 2014. – Випуск 90(11) – С. 198-204.

***Статті в іноземних наукових виданнях та виданнях України, що
включені до наукометричних баз:***

20. Москалик Г. Развитие информационной компетентности граждан как проблема отечественного непрерывного образования / Г. Москалик // Unikal. The international social scientific journal of interdisciplinary studies – Baku. 2014. – p. 90–100.
21. Москалик Г.Ф. Цілісність і взаємна визначеність сучасної науки, освіти та практики / Г.Ф. Москалик // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць.– К., 2014. Випуск 91.– 2014. – С.310-314.
22. Москалик Г.Ф. Субъект, объект и основные направления коммуникационного процесса в системе образования / Г.Ф. Москалик // Научный вестник НГГТИ. – 2014. – №4. – С.73-78.
23. Москалик Г.Ф. Практика как критерий востребованности компетенций личности / Г.Ф. Москалик // Гуманітарний вісник Запорізького ДІА. – №59. – Запоріжжя, 2014. – С. 71-82.

Інші публікації:

24. Москалик Г.Ф. Напрями комунікаційного процесу в системі освіти / Г.Ф. Москалик // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції на тему: «Філософія комунікації: інтелектуальні системи та інформаційні технології в освіті». – Дніпропетровськ, 2014.– С.29-31.

25. Москалик Г.Ф. Філософія побудови теоретичної моделі безперервної освіти та освіти дорослих в умовах регіону / Г.Ф. Москалик // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції на тему: «Регуляторна політика в галузях загальної, технічної і професійної освіти в умовах регіону». – Кременчук, 2014. – С.15-19.
26. Москалик Г.Ф. Інформативно-комунікативна природа освіти / Г.Ф. Москалик // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від інноваційного змісту і технологій освіти до інноваційного прогресу». – Кременчук, 2013. – С.44-47.
27. Москалик Г. «Долі прокладають шлях...»: Історія розвитку та реформування освіти міста Кременчука у ХІХ-ХХ століттях: монографія / Г. Москалик. – Кременчук: Видавець ПП Щербатих О.В., 2013. – 272 с.
28. Москалик Г.Ф. Можливості верифікації продуктивності допрофесійної підготовки у регіоні / Г.Ф. Москалик // Теоретико-методологічні засади прискорення процесів соціально-економічного розвитку регіону: колективна монографія / За заг. ред. П.І. Сокурєнка. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2013. – С. 103-118.
29. Москалик Г.Ф. Проблемні питання якості системи допрофесійної підготовки: психолого-педагогічний та економічний аспект / Г.Ф. Москалик // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – №1/2. – 2013. – С. 57-62.
30. Москалик Г.Ф. Принципи сучасної біоетики як механізм впровадження концепції «педагогіки здоров'я» / Г.Ф. Москалик // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Фізичне виховання: минуле і сучасність». – Полтава, 2011. – С.199-205.
31. Москалик Г.Ф. Питання філософії професійної орієнтації особистості / Г.Ф. Москалик // Наша школа. – 2010. – № 5-6. – С.17-19.

АНОТАЦІЇ

Москалик Г.Ф. Філософські засади модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Метою дисертаційного дослідження було визначення та обґрунтування філософських засад модернізації освіти в умовах сучасного інформаційного простору. Виходячи із розуміння освіти в якості феномену комунікативної природи, був окремо досліджений феномен інформаційного простору, що має назву інформаційно-комунікаційного середовища. Під інформаційно-комунікаційним середовищем слід розуміти сукупність умов виникнення, наповнення, здійснення, реалізації комунікаційного процесу і наявності зворотного зв'язку. Це необхідний фактор і цілісна система формування єдиного комунікаційного простору суспільства. Джерелами формування інформаційно-комунікативного середовища визначено: інформаційну революцію ХХ століття, яка докорінно змінила роль інформації і знань в суспільстві; нові типи

комунікативної взаємодії на основі надсучасних технічних засобів; поширення «влади» ЗМІ, Інтернет, стільникового та супутникового зв'язку на буття людини; трансформація соціальних механізмів, що забезпечують комунікацію в масштабі населення планети; розвиток ІТ-технологій тощо.

Вивчені особливості герменевтики знань в системі організації освіти інформаційно-комунікативного середовища. Актуалізація культуруотворюючої функції науки та сучасне трактування герменевтики зумовлюють докорінну переорієнтацію освітньої парадигми на герменевтичну, яка передбачає, що сучасна освіта має розвиватися в напрямі гуманізації, під якою ми розуміємо побудову стосунків учасників освітнього процесу на основі взаємоповаги та полісуб'єктності. За таких умов основним смислом освіти стає активний розвиток особистості того, хто навчається, активізація її пізнавального, духовного, діяльнісного потенціалу. Замість індуктивно-дедуктивних узагальнень і умовиводів, замість типізації й підведення під множинність виникає потреба в проведенні узагальнень особливого типу – мереологічних узагальнень і мереологічних висновків, заснованих на виділенні в предметі надзвичайного, самобутнього, його ідеалізації й перенесенні властивостей частини на ціле. При цьому герменевтична логіка заснована на обліку не тільки раціонально й психологічно усвідомлюваних орієнтирів узагальнення, але й індивідуального несвідомого, коли відбувається прорив у розумінні науково-практичної проблеми, прийняття парадоксального («перпендикулярного») рішення й вироблення нестандартних гіпотез, у народженні яких також беруть участь інтуїція, професійний і загальнокультурний досвід дослідника.

Запропоновано вектори формування «суспільства знань» як середовища розвитку інтелекту особистості: дискурсний характер освіти; становлення нової педагогічної парадигми; інтеграція освіти з іншими соціальними інститутами; випереджуючий розвиток науки та інноваційної сфери загалом. Відставання освіти від сучасної науки (через відому інерційність і консервативність освіти) є характерним та нормальним для буденних та стійких періодів буття суспільства. Разом із тим, в добу стрімких змін та якісного зрушення в технологічному, політичному та соціально-економічному вимірах життя, суспільство повинно активно переналагоджувати державну освітню систему, згідно принципів випереджувального розвитку та змінювати саму модель розвитку освіти.

Визначено засади філософії освітніх інновацій інформаційно-комунікативного середовища. Інновації в системі освіти, є продуктом усвідомленої, цілеспрямованої, науково культивуваної, міждисциплінарної діяльності. З точки зору освітнього менеджменту, цілеспрямовані, а також стихійні інновації поділяються на чотири види: 1) науковий, коли переважну більшість контрольних функцій виконують саме наукові організації; 2) науково-адміністративний, в умовах якого управлінські дії здійснюють вони ж, але за підтримки органів управління освітою; 3) адміністративно-науковий, при якому контролюючі та управлінські дії здійснюють органи управління, проте спираючись на науку; 4) політико-адміністративний, коли контрольні функції здійснюють саме адміністративні органи. Підвищення ефективності упровадження інноваційних технологій навчання в сучасному ВНЗ можливо

шляхом використання форм, методів і функцій учасників освітнього процесу, що припускає досягнення мети на оптимальній основі із застосуванням випробуваних в практичній діяльності прийомів роботи; створення відповідної інфраструктури у вигляді окремого підрозділу (інноваційного відділу), що виконує організаційні, методичні, консультаційні, координуючі, управлінські і контролюючі функції; здійснення науково обгрунтованого підбору технологій навчання, сумісних з можливостями людської психіки; налагодження ефективної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу по вертикалі та горизонталі вищого навчального закладу; використання дієвих інструментів матеріального та морального стимулювання в сфері реалізації інновацій; поточного та перспективного планування інноваційної діяльності.

Ключові слова: герменевтика знань, інформаційний простір, інформаційно-комунікативне середовище, інформація, інтелект, комунікація, освіта, освітні інновації, суб'єкти освіти, суспільство знань, технократизм.

Москалик Г.Ф. Философские основания модернизации образования в условиях современного информационного пространства. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Целью диссертационного исследования было определение и обоснование философских оснований модернизации образования в условиях современного информационного пространства. Исходя из понимания образования в качестве феномена коммуникативного характера, был отдельно исследован феномен информационного пространства, который называется информационно-коммуникационной средой. Под информационно-коммуникационной средой следует понимать совокупность условий возникновения, наполнения, осуществления, реализации коммуникационного процесса и наличие обратной связи. Это необходимый фактор и целостная система формирования единого коммуникационного пространства общества. Источниками формирования информационно-коммуникативной среды определены: информационная революция XX века, коренным образом изменила роль информации и знаний в обществе; новые типы коммуникативного взаимодействия на основе сверхсовременных технических средств; распространение «власти» СМИ, Интернет, сотовой и спутниковой связи над бытием человека; трансформация социальных механизмов, обеспечивающих коммуникацию в масштабе населения планеты; развитие IT-технологий, дает широкие возможности слежения, получения конфиденциальной информации, влияния и манипулирования массовым сознанием; глобальную конкуренцию стран мира в сфере разработки, доступа и использования информационных технологий и ресурсов.

Изучены особенности герменевтики знаний в системе организации образования информационно-коммуникативной среды. Актуализация

культурообразующей функции науки и современная трактовка герменевтики обуславливают коренную переориентацию образовательной парадигмы на герменевтическую, которая предусматривает, что современное образование должно развиваться в направлении гуманизации, под которой понимается построение отношений участников образовательного процесса на основе взаимоуважения и полисубъектности. При таких условиях основным смыслом образования становится развитие личности субъекта обучения на фоне активизация ее духовного, познавательного, а также деятельностного потенциала. Вместо индуктивно-дедуктивных умозаключений, типизации и ориентации на множественность, возникает логичная потребность в осуществлении обобщений особого типа – мереологического обобщений и мереологического выводов. Данные умозаключения основаны на выделении в предмете исследования самобытных характеристик, их идеализации и переносе этих свойств части на целое. В таких условиях, герменевтический логика основана на учете не только психологически и рационально осознаваемых ориентиров обобщения, но и возможностей индивидуального бессознательного, благодаря которому происходит прорыв в пространство понимания научной или практической проблемы, принятия парадоксального («перпендикулярного») решения и выработки нестандартных гипотез, в формулировании которых также принимают участие общекультурный и профессиональный опыт исследователя, а также интуиция.

Предложены векторы формирования «общества знаний» как среды развития интеллекта личности: дискурсивный характер образования; становления новой педагогической парадигмы; интеграция образования с другими социальными институтами; опережающий развитие науки и инновационной сферы в целом. Отставание образования от современной науки из-за определенной инерционности и консервативности образовательной системы характерно и нормально для устойчивых периодов истории. Но в периоды изменений, качественного сдвига в политической, технологической и социально-экономической жизни, общество должно перенастраивать свою образовательную систему, переводя ее в режим опережающего развития и изменить саму модель развития образования.

Определены принципы философии образовательных инноваций информационно-коммуникативной среды. Инновации в системе образования, является продуктом целенаправленной, осознанной, междисциплинарной деятельности. С точки же зрения управления инновациями, стихийные и целенаправленные инновации могут быть поделены на несколько типов: научный тип, когда контрольные функции осуществляются научными организациями; научно-административный тип, при котором контроль выполняется научными организациями, но при активной поддержке органов управления образованием; административно-научный, при котором управление и контроль осуществляют управленческие органы, активно опираясь на науку;

политико-административный, когда функции контроля переходит к административным органам. Повышение эффективности внедрения инновационных технологий обучения в современном вузе возможно путем использования форм, методов и функций участников образовательного процесса, предполагает достижение цели на оптимальной основе с применением испытанных в практической деятельности приемов работы; создание соответствующей инфраструктуры в виде отдельного подразделения (инновационного отдела), выполняющий организационные, методические, консультационные, координирующие, управленческие и контролирующие функции; осуществление научно обоснованного подбора технологий обучения, совместимых с закономерностями деятельности человеческой психики; налаживания эффективного взаимодействия всех участников процесса обучения по вертикали и горизонтали вуза; использование форм и методов морального и материального стимулирования реализации инновационных технологий; текущего и перспективного планирования инновационной деятельности.

Ключевые слова: информация, информационное пространство, информационно-коммуникативная среда, коммуникация, образование, субъекты образования, герменевтика знаний, интеллект, общество знаний, технократизм, образовательные инновации.

Moskalyk G.F. The philosophical foundations of education modernization at conditions of modern informational space. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 09.00.10 - the philosophy of education. National Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2015.

The goal of dissertation research was to define and substantiate philosophical foundations of education modernization at conditions of modern informational space. Standing of position that education is a phenomenon with communicative origins the separate phenomenon of informational space was discovered. It was a phenomenon of information and communication environment. The information and communication environment should be understood as a set of conditions of arise, filling, implementation of the communication process and with feedback. It is a necessary factor and integrated system of forming of integrated communication space society. The sources of formation of information-communicative environment are defined: the information revolution of the XX century which changed radically the role of information and knowledge at the society; new types of communicative interaction on the basis of sophisticated technical means; distribution of “power” of the media, Internet; transformation of social mechanisms for communication to the scale of world's population; development of IT-technologies and others.

The features of the hermeneutics of knowledge in the organization of education information and communication environment were discovered. Actualization of

cultural functions of science and modern interpretation of hermeneutics determine the fundamental reorientation of the educational paradigm to hermeneutic one which provides the approach that modern education should evolve towards humanization, which is understood as building relationships between the education participators on the basis of mutual respect. The hermeneutic logic is based on the consideration not only rational and psychologically perceived orienting generalizations, but also the individual unconscious, when there is a breakthrough in the understanding of scientific and practical problems making solutions and developing custom hypotheses basing on intuition, professional and general cultural experience of the researcher.

The vectors of the "knowledge society" formation were substantiated understanding this type of society as a medium of intellectual development of the personality: the discursive nature of education; establishment of a new educational paradigm; integration of education with other social institutions; advancing the development of science and innovation sector in general. The backlog of modern science education through a certain inertia and conservatism of the educational system is normal for stable periods of history.

The principles of the philosophy of educational innovations of information and communication environment were defined. The innovations at the education system are the product of a conscious, purposeful, scientifically cultivated interdisciplinary activity. From a management point of view, the stochastic innovations and targeted ones are divided using four subtypes: the scientific one when control functions are performed by scientific organizations; scientific and administrative one when the scientific organization perform the control with the support of public education management; administrative and scientific one - monitoring and control via the controls, based on science; political and administrative when control functions assume the administrative authorities. Improving the efficiency of the implementation of innovative learning technologies in the modern university is possible through the use of forms, methods and functions of the participants in the educational process involves achieving goals for optimal basis using proven techniques in the practice of the work; creating of related infrastructure as a separate unit (innovation unit) to perform organizational, methodical, consulting, coordination, management and monitoring functions; implementation of science-based selection of learning technologies that are compatible with the capabilities of the human psyche; building effective interaction of all participants in the educational process vertically and horizontally; the using of forms and methods of moral and material incentives for the implementation of innovative technologies; current and future planning of innovation.

Keywords: communication, education, educational innovation, hermeneutics of knowledge, information, informational space, information and communicative environment, intelligence, knowledge, the subjects of education, knowledge society, technocracy.

Підписано до друку 27.05.2015 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 пр. Зам. № 238

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.